

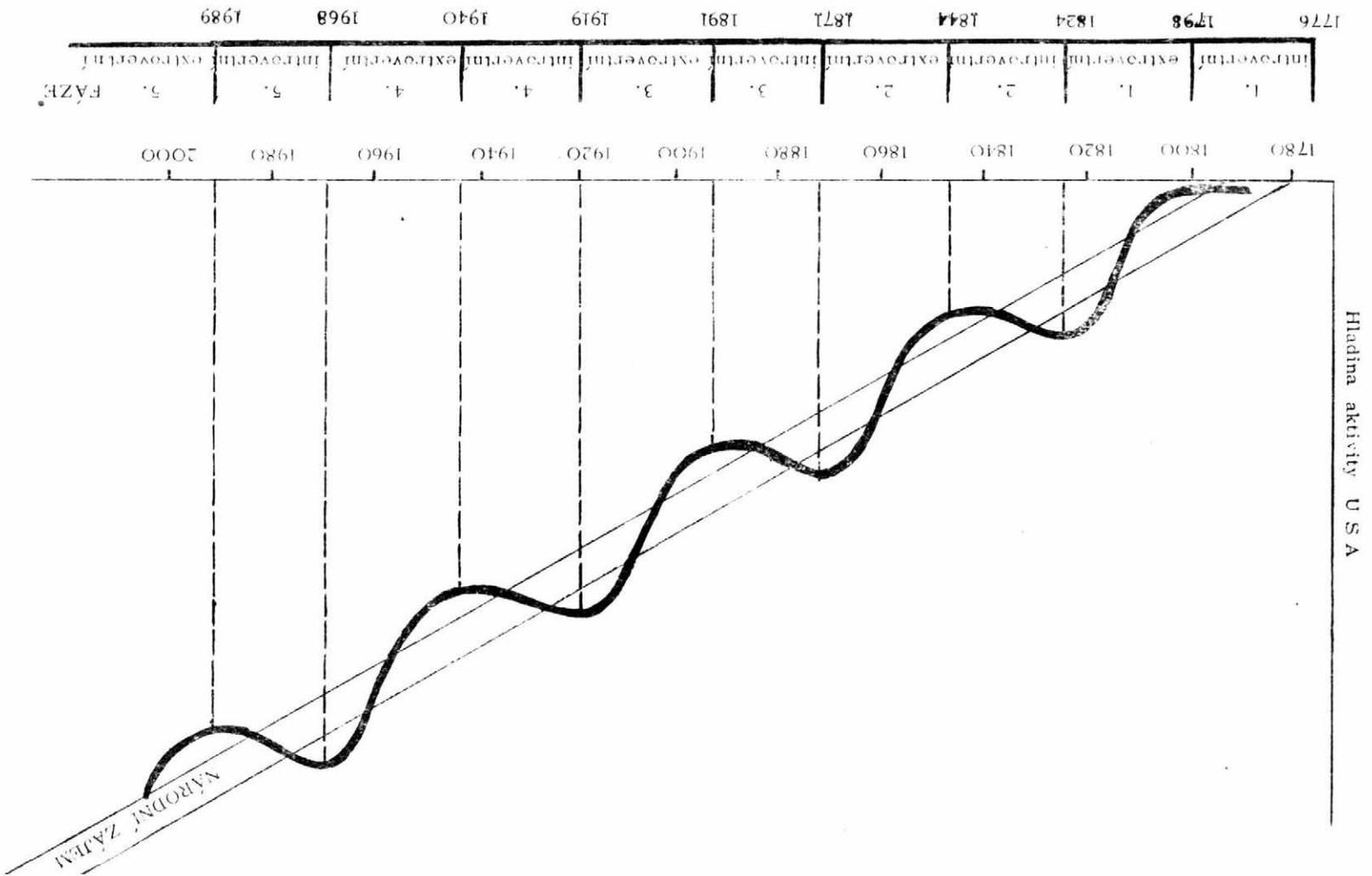
Přestože autoři nejrůznějších teorií cyklického vývoje společnosti doprovázejí zpravidla své koncepce složitými argumenty, jejich představy přitahují pozornost právě pro svoji jednoduchost. Obliba těchto teorií je dána tím, že zdánlivě nabízí místo náročné analýzy sociálních procesů jednoduchý — někdy i matematický — vzorec, který umožňuje předvídat. V současných Spojených státech, a to jak v sociologii a filozofii politiky, tak i u nejrůznějších popularizátorů, se největší přízni těší dvě cyklické teorie. Předně je to koncepce A. Schlesingera, Sr. o pravidelném střídání konzervatismu a liberalismu v amerických dějinách vždy přibližně po šestnácti letech, která předvíдалa nástup současné konzervativní vlny. Tou druhou koncepcí je teorie F. L. Klingberga o střídání nálad, které vyjadřují vztah k zahraniční politice.

F. L. Klingberg publikoval v roce 1952 stať, v níž celé americké dějiny od roku 1776 rozdělil na „čtyři introvertní fáze (průměrná délka okolo 21 let) a tři extrovertní fáze (průměrná délka okolo 27 roků)“ [Klingberg 1952 : 240]. Přitom extrovertní fázi rozumí ochotu USA zvýšit svůj vliv ekonomickým, diplomatickým a vojenským tlakem za hranice, introvertní fáze pak naopak znamená neochotu věnovat se takovéto zahraniční politice. Nálada je „pojem pokrývající lidské základní víry, postoje, loajality a sympatie — vyrůstající z celkové zkušenosti a uspořádané a ovlivněné emocemi“ [Klingberg 1983 : 7]. Ke stanovení rozsahu a charakteru jednotlivých fází použil F. L. Klingberg analýzu nástupních projevů prezidentů, zpráv prezidentů o stavu Unie, hlavních stranických programů, výsledků voleb, výdajů na válečné námořnictvo, smluv a diplomatických varování, anexí a válek. Mimo války za nezávislost a konce agrese v Indočině všechny velké války USA a anexe spadají do extrovertních fází cyklů. „Každá nová fáze nálad začíná jako ospravedlnitelná reakce na excesy předcházející fáze“ [Holmes 1985 : 75].

Současná velká popularita Klingbergovy teorie začala koncem šedesátých let, kdy se většina americké veřejnosti obrátila zády k intervenci ve Vietnamu a akademické kruhy si připomněly, že již v roce 1952 F. L. Klingberg datoval počátek poslední extrovertní fáze do roku 1940 a předpověděl, že introvertní fáze nastane „pravděpodobně někdy v šedesátých letech“ [Klingberg 1952 : 272]. Obrat dnešní zahraniční politiky USA k extrovertnímu intervencionismu očekávají přívrženci této teorie zhruba v letech 1986—1987 [Taylor 1983 : 37; Hildreth 1984 : 23], sám otec uvedené teorie očekává obrat „v polovině či na konci osmdesátých let“ [Klingberg 1983 : 2]. Graficky vyjádřeno vypadá podle Klingbergovy koncepce cyklický proud americké zahraniční politiky při růstu zaangażovanosti takto [Holmes 1985 : 76; Hildreth 1984 : 30] (viz graf s. 43).

Poválečný konsensus

Analýzy vývoje veřejného mínění po II. světové válce zpravidla začínají upozorněním, že po I. světové válce se americká veřejnost i politika vrátily k izolacionismu, zatímco po roce 1945 zůstaly věrny intervencionistickému kursu. Výzkumy ukazují, že ještě v roce 1937 na 70 % Američanů pokládalo účast USA v I. světové válce za chybu a 94 % požadovalo, aby Spojené státy „učinily

vše možné pro to, aby zůstaly stranou zahraničních válek“ [Petrovskaja 1977 : 110]. Naproti tomu po I. světové válce se pro aktivní účast v mezinárodních vztazích vyslovilo v říjnu 1945 71 % respondentů (proti 19 %), v únoru 1946 72 % (proti 22 %) a v srpnu 1947 65 % dotázaných (proti 26 %) [Gallup 1972 : 534, 566, 681]. Klingbergovo vysvětlení je jednoduché: I. světová válka spadá do poslední čtvrtiny extrovertní fáze a poválečný izolacionalismus je projevem nástupu introverze, americká účast v II. světové válce pak probíhá v první třetině extrovertní fáze, která trvala i v poválečném období. Tato interpretace však nebere v úvahu odlišnost poválečných cílů USA a růst síly Spojených států jako předpokladu prosazování těchto cílů. Navíc nebere v úvahu specifickou povahu oné „extrovertní nálady“.

Na konci II. světové války se mezi americkou veřejností těšila velké popularitě liberální idea světového státu. Tak v březnu 1945 na otázku „Myslete si, že by Spojené státy měly být členem světové organizace s policejní silou k udržení světového míru?“ kladně odpovědělo 81 % dotázaných, proti bylo pouze 11 % [Gallup 1972 : 497]. Tato představa se přenášela i na OSN. Přestože podle výzkumu z poloviny roku 1945 pouze 15 % respondentů bylo přesvědčeno, že Charta OSN bude prevencí před budoucí válkou — 27 % vyjadřovalo podmíněný souhlas s tímto pojetím Charty OSN a 36 % bylo proti —, 66 % dotázaných podle téhož výzkumu bylo pro přijetí uvedené Charty při 3 % opozice [Gallup 1972 : 516, 517]. Tato ochota účastnit se práce OSN, která je v jasném protikladu s nechutí vstoupit po I. světové válce do Společnosti národů, je přes určité výkyvy trvalým jevem v americkém poválečném veřejném mínění, a to i přes skutečnost, že velmi brzy většina veřejnosti začala dávat najevo svoji nespokojenost s prací OSN. Zhoršování mezinárodních vztahů v druhé polovině čtyřicátých let, během níž Spojené státy z bývalých protivníků — Německa, Itálie, Japonska — udělaly své spojence a z původních spojenců — SSSR a Číny — protivníky, též autoritě OSN u veřejnosti nepřidalo. Přesto je sklon hledat prostředky zvýšení pravomocí OSN silnější než hledání cest, jak OSN opustit.

Liberální vize světového státu nebyly však oproštěny od snahy získat jednostranné výhody. V srpnu 1945 pouze 14 % dotázaných bylo pro předání jaderných zbraní pod kontrolu Rady bezpečnosti OSN a 73 % se dožadovalo ponechání kontroly v USA. Obdobné závěry přináší i výzkum v říjnu téhož roku — 17 % souhlasí v předání kontroly Radě bezpečnosti, 71 % je proti. Přitom zpráva AIPO (American Institute of Public Opinion) z listopadu 1946 uvádí, že 72 % respondentů je proti zastavení výroby jaderných zbraní a zničení již vyrobených, zatímco 21 % je pro zastavení výroby a zničení zásob [Gallup 1972 : 525, 536, 613]. Buržoazní propaganda ovšem našla vnějšího viníka nenaplnění veřejností akceptovaných cílů války — Sovětský svaz. „Antisovětská a antikomunistická hysterie sloužila jako prostředek vytvoření a udržení liberálně konzervativního ‚konsensu‘ ve vztahu k zahraničněpolitickým otázkám“ [Batalov—Malašenko—Melvil 1985 : 94].

Je však nutné vidět, že buržoazní propaganda pěstovala nedůvěru k Sovětskému svazu dlouhodobě. Podle výzkumu AIPO z listopadu 1944 pouze 47 % respondentů odpovídalo kladně na otázku, zda lze věřit v poválečnou spolupráci USA a SSSR v mezinárodních vztazích [Gallup 1972 : 471]. H. Schuyler Foster uvádí následující vývoj kladných odpovědí na tuto otázku: září 1945 52 %, říjen 1945 40 %, březen 1946 34 %, červen 1946 30 %, říjen 1946 28 %, prosinec 1946 35 %, březen 1947 25 % [Schuyler Foster 1983 : 42]. Ve dvou výzkumech z roku 1946 shodně pouze 7 % dotázaných souhlasilo se sovětskou zahraniční politikou, zatímco 71 % dalo najevo svůj nesouhlas [Gallup 1972 : 567, 591]. Počet těch, kdo věřili, že se SSSR snaží stát vládnoucí mocností

světa. stoupl z května 1946, kdy tento názor zastávalo 58 % dotázaných, na 76 % v říjnu 1947 a 77 % v březnu 1948 [Gallup 1972 : 581—582, 682, 721]. Těmto představám odpovídá i skutečnost, že v březnu 1948 plných 73 % dotázaných Američanů pokládalo politiku vlády Spojených států vůči Sovětskému svazu za „příliš měkkou“ [Gallup 1972 : 721].

V atmosféře antikomunistické a antisovětské psychózy postupně získaly většinový souhlas i tři základní opatření vlády USA při formování studenovělečnické politiky: Marshallův plán, Trumanova doktrína a vytvoření NATO. Tak například v březnu 1947 schvalovalo 75 % dotázaných program „pomoci Řecku“ v rámci Trumanovy doktríny, v červenci téhož roku 57 % z těch, kdo slyšeli nebo četli o Marshallově plánu (pouze 49 % všech dotázaných), s plánem souhlasilo, v květnu 1949 67 % respondentů bylo toho názoru, že senát Kongresu má ratifikovat smlouvu o vytvoření NATO. Zároveň se již tehdy projevila důležitá tendence v americkém veřejném mínění období studené války: vládní akce nejvíce podporovali lidé s vysokoškolským vzděláním, nejméně lidé se základním vzděláním [Gallup 1972 : 636—637, 661, 815]. Přitom ovšem pouze 33 % Američanů věřilo, že řecká vláda je podporována většinou obyvatelstva a 34 % dotázaných mělo tento názor o turecké vládě [Schuyler Foster 1983 : 43].

Celkově lze říci, že druhá polovina čtyřicátých let byla ve znamení vzniku mimořádně důležitého fenoménu poválečné zahraniční politiky USA: tzv. studenovělečnického konsensu. Studenovělečnický konsensus je výraz, který bývá užíván k označení jednoty názorů americké vlády, většiny americké veřejnosti a hlavních sdělovacích prostředků na nutnost, základní cíle a prostředky „zadržování komunismu“. Z hlediska veřejného mínění je patrné, že vznik studenovělečnického konsensu byl ve znamení posunu od univerzalistických představ světového státu k partikularismu vizí „dobrých aliancí proti zlým aliancím“. Patří k tragice té doby, že si při tomto posunu agresivní partikularismus takových aliancí, jakou je NATO, pod tlakem antikomunistické propagandy zachoval v hlavách svých nositelů naivní etický náboj původního obrazu světového státu.

Korejská a Vietnamská válka

Na vlně antikomunismu začaly i Korejská a Vietnamská válka, avšak postupem času doznal vztah veřejného mínění k těmto válkám značných proměn. Ze stovek výzkumů veřejného mínění té doby vlastně pouze jeden typ dotazů umožňuje udělat si základní představu o tendencích vývoje názorů Američanů. Je to tzv. otázka o chybě, kterou po celá období obou válek kladl Gallupův ústav AIPO, byť někdy v doprovodu s určitým výkladem. Základní formulace této otázky zní: „Myslíte si, že Spojené státy udělaly chybu vstupem do Korejské (Vietnamské) války nebo ne?“ Z jedenáctkrát kladené otázky tohoto druhu v době Korejské války vyplývá, že v srpnu 1950 bylo pro válku 66 % dotázaných (19 % proti), ale již v prosinci 1950 klesl počet přívrženců války na 39 % (49 % proti). Od té doby pouze jednou, a to v posledním výzkumu v lednu 1953 po nástupu nového prezidenta, dosáhl souhlas s válkou 50 %. V pěti z devíti výzkumů po prosinci 1950 více Američanů nesouhlasilo s válkou, než ji podporovalo [Mueller 1985 : 45—47]. Z dvaceti tří výzkumů z doby Vietnamské války vyplývá, že podle prvního dotazu o chybě v srpnu 1965 61 % respondentů s válkou souhlasilo, 24 % bylo proti. Naposled dosáhl počet těch, kdo s válkou souhlasili padesáti procent v květnu 1967, od začátku února 1968 již vždy nesouhlas převyšoval souhlas, přičemž nad polovinu se vyhoupl nesouhlas v srpnu 1968 a udržel se tam až do května 1971 (61 % nesouhlasu proti 28 % souhlasu

s válkou), kdy základní soubor výzkumů končí [Mueller 1985 : 54—55]. Pro obě války shodně platí, že největší podpory agresivní válce se dostalo u lidí do třiceti let, nejmenší nad čtyřicet devět let; nejčastěji se pro válku vyslovovali vysokoškolsky vzdělaní lidé, nejméně často lidé se základním vzděláním; poměrně malé byly rozdíly v podpoře války či v odporu vůči ní u přívrženců Republikánské a Demokratické strany [Mueller 1985 : 270—275].

Velký zlom ve vztahu Američanů k Vietnamské válce v roce 1968 na první pohled potvrzuje správnost Klingbergovy křivky. Ovšem proč došlo k poklesu přívrženců Korejské války? Je samozřejmě možné namítnout, že tento pokles nebyl tak dramatický jako pokles prestiže Vietnamské války. Výrazný však nesporně byl: vždyť jen od srpna 1950 do února 1951 klesla popularita prezidenta H. Trumana ze 43 % na 26 % [Gallup 1972 : 939, 970]. „Po plné dva roky — od ledna 1951 do nástupu Eisenhowera do funkce prezidenta v lednu 1953 — měla země jak nepopulární válku, tak vysoce nepopulárního prezidenta“ [Levering 1978 : 102]. A i když ani prezident L. B. Johnson nebyl v době Vietnamské války populární, Trumanova popularita byla ještě o 10 % nižší [Mueller 1985 : 108]. Ukazuje se tak jeden ze základních metodologických nedostatků celé Klingbergovy koncepce střídání extrovertních a introvertních fází zahraniční politiky USA: liberální představa nálad jako fenoménu, který slučuje názory i jednání vlády a veřejnosti. V době Korejské i Vietnamské války však veřejnost a vláda rozhodně neměly shodný názor na další postup či řešení konfliktu.

Vysvětlení zlomů v postoji veřejnosti k uvedeným válkám nesouvisí ani tak s fázemi cyklů nálad, jako se skutečností, že v říjnu 1950 vstoupili do Korejské války čínští dobrovolníci a na konci ledna 1968 zahájila vojska Fronty národního osvobození jižního Vietnamu ofenzívu, během níž obsadila téměř sedmdesát provinčních center a dočasně dobyla město Hue a velvyslanectví USA v Saigonu. V těchto okamžicích se stalo zřejmé, že válka nebude ani krátká, ani laciná. Vždyť v červenci 1950 63 % dotázaných bylo přesvědčeno, že Korejská válka skončí během jednoho roku [Gallup 1972 : 928] a v prosinci 1965 se 50 % dotázaných Američanů domnívalo, že Vietnamská válka skončí do čtyř let [Gallup 1972 : 1982]. Tyto údaje též vysvětlují důvod většího nesouhlasu s Vietnamskou válkou než s válkou Korejskou: k nejvýraznějšímu poklesu prestiže Vietnamské války došlo tehdy, kdy trvání intervence v Indočíně i celkové ztráty překročily délku trvání války v Koreji i tehdejší souhrnné ztráty.

Výzkumy veřejného mínění ukazují, že růst odporu proti zmíněným válkám automaticky neznamenal stejně rychlý pokles antikomunistických nálad. Srovnání odpovědí na „otázku o chybě“ a na otázku o nutnosti odporu proti „komunistické intervenci“, kterou kladl NORC (National Opinion Research Center) ukazuje na růst podpory válek o 15 až 20 %, je-li v dotazu zmínka o „komunistickém nebezpečí“ [Mueller 1985 : 44]. Pozoruhodný je i nesouhlas 56 % dotázaných v květnu 1951 s Trumanovým odvoláním generála D. McArthura [Gallup 1972 : 988] z funkce velitele vojsk v Koreji poté, kdy generál dal najevo odhodlání eskalovat válku bombardováním jihu Číny a použitím atomové zbraně. V letech 1951 a 1952 též většina Američanů souhlasila s myšlenkou bombardovat jih Číny v době Korejské války; souhlas veřejného mínění obdržela i eskalace Vietnamské války při opakovaném bombardování VDR.

Charakter politických konfliktů uvnitř Spojených států v době Korejské a Vietnamské války ukazuje, že ke zlomu v postojích americké veřejnosti došlo až poté, kdy nastal rozkol v postojích vládnoucí třídy k uvedeným intervencím, kdy svůj nesouhlas s postupem vlády začali veřejně dávat najevo někteří kongresmani, vedoucí představitelé Demokratické i Republikánské strany a některé

z hlavních sdělovacích prostředků. Za vcelku oprávněný lze pokládat názor R. B. Leveringa, který tvrdí, že to, co Američané „chtěli na podzim 1952, byl anti-komunistický prezident, který by nastolil mír“ a že v době Vietnamské války velká část veřejnosti zastávala protikladné názory: „velkou touhu po míru kombinovala s neochotou akceptovat americkou porážku... či podporu prezidenta v době války spojovala s nevírou v jeho hodnověrnost“ [Levering 1978 : 103 a 128]. Tyto skutečnosti samozřejmě nikterak nesnižují velké zásluhy té části protiválečného mírového hnutí, která pochopila reálnou podstatu imperialistické agrese Spojených států v Koreji a v Indočíně. Naopak ukazují na velké potíže, s nimiž se tyto složky americké veřejnosti musejí potýkat, i na velkou odvahu, kterou ve své aktivitě nesporně prokazují.

Uvolňování mezinárodního napětí

Formulace otázek výzkumů veřejného mínění v USA bývá velice často tendenční a je poplatná oficiální antikomunistické linii zahraniční politiky. To může zpětně vyvolat snahu po jakési reinterpretaci získaných výsledků. Některé průzkumy názorů veřejnosti na přelomu padesátých a šedesátých let však ukazují, že problém názorové orientace byl přece jen hlubší. Tak například v lednu 1958 pouze 44 % Američanů odpovídalo kladně na otázku, zda by měl Západ souhlasit s redukcí počtu vojáků, když Sovětský svaz redukuje svůj počet — a 41 % bylo proti. V září 1960 jen 46 % dotázaných souhlasilo s myšlenkou odzbrojit pod pečlivou inspekci OSN v případě souhlasu SSSR a 41 % bylo proti [Gallup 1972 : 1541, 1691]. Ovšem představy o nebezpečnosti jaderného konfliktu pro existenci lidstva získávaly stále masovější podporu.

Jak uvádí R. B. Levering, „od roku 1953 do roku 1955 a opět na začátku šedesátých let většina těch, kdo měli na věc názor, věřila, že by světová válka mohla vypuknout do pěti let“ [Levering 1978 : 112]. Jak ale ukazují výzkumy z období vietnamského dobrodružství americké vlády, koncem šedesátých let docházelo k rozpadu onoho studenoválečnického konsensu, který byl koncem čtyřicátých let s takovou péčí vypěstován vládnoucími kruhy. Podle některých údajů dokonce „v polovině šedesátých let, speciálně po Karibské krizi v roce 1962, se studenoválečnická představa ruského nebezpečí značně zmenšila“ [Mueller 1985 : 40]. Diplomatické řešení Karibské krize totiž ukázalo, že s „říší zla“ lze uzavírat dohody, které směřují k upevnění míru. To je také jeden s důvodů, proč se dnes někteří američtí konzervativci obávají dohody o stažení raket středního doletu z Evropy: dopad takovéto dohody na názory americké veřejnosti by mohl vést k podlomení jednoho z opěrných sloupů pravicové konzervativní propagandy v USA.

Vztah veřejnosti k možnosti mírových dohod se Sovětským svazem se tehdy skutečně prudce vyvíjel. Podle výzkumů Gallupova ústavu se v říjnu 1954 a shodně i v únoru 1955 pouze 23 % Američanů domnívalo, že se Sovětským svazem lze žít v míru. V říjnu 1955 dosáhl počet zastánců tohoto názoru 35 % a v prosinci téhož roku — po návštěvě nejvyššího sovětského představitele v USA — dokonce 66 % dotázaných věřilo, že lze dosáhnout mírového urovnání vztahů SSSR a Západu. V prosinci 1960 zastávalo toto stanovisko 50 % dotázaných, v lednu 1962 53 % a v prosinci 1962 dokonce 63 % [Gallup 1972 : 1277, 1309, 1374, 1655, 1699, 1754 a 1799].

Výzkumy Harrisova ústavu z konce šedesátých a začátku sedmdesátých let ukazují, že události v Československu nikterak závažně neovlivnily tehdejší představu Američanů o možnosti dosažení dlouhodobých fungujících dohod o světě mezi SSSR a USA — počátkem sedmdesátých let tyto výzkumy již signalizují nadpoloviční většinu dotázaných, kteří v tuto možnost věří [Schuyler

Foster 1983 : 321]. Největší optimismus v této souvislosti vyjadřovali mladí lidé a vysokoškolsky vzdělaní Američané. Je nutné však dodat, že v druhé polovině šedesátých let prudce stoupl počet zastánců představy o ČLR jako hrozbě míru — dominující forma nacionalismu vyžadovala vizi nějakého vnějšího nebezpečí.

V průběhu sedmdesátých let se velká část americké veřejnosti postavila za proces uvolňování mezinárodního napětí. Ještě po setkání amerického prezidenta a předsedy rady ministrů SSSR v roce 1967 v Glassboro, setkání, které zahájilo rozhovory o omezení strategických zbraní známé pod zkratkou SALT pouze 33 % dotázaných bylo přesvědčeno, že americko-sovětské vztahy se zlepšují. I v předvečer schůzky na nejvyšší úrovni v roce 1972, během níž došlo k podpisu smlouvy SALT I, 57 % dotázaných tvrdilo, že obě velmoci jsou stále v zajetí studené války. V roce 1973 však již 66 % Američanů věřilo, že se vztahy SSSR a USA zlepšují a 59 % dotázaných bylo toho názoru, že mezi oběma zeměmi lze uzavřít dlouhodobé smlouvy v zájmu míru [Petrovskaja 1982 : 197—198]. Navíc od roku 1969 Harrisovy výzkumy hovoří o úpadku ochoty jít do války k vůli jiným zemím, a to i při tendenčně stavěných otázkách o komunistické agresí. Tento stav trvá i v současnosti, kdy většina veřejnosti hovoří o odhodlání vojensky „hájit“ pouze západní Evropu, Kanadu a Mexiko [Public Opinion 1986 : 30—31], což je nesporně faktor brzdící zahraničněpolitický extremismus vládnoucích konzervativců, například pokud jde o Nikaraguu.

Útok konzervativní pravice

I v druhé polovině sedmdesátých let si značná část americké veřejnosti uchovala příznivý názor na uvolňování mezinárodního napětí. Na konci sedmdesátých let tři čtvrtiny Američanů dávají přednost „détente — to je, aby Spojené státy a Rusko vyhledávaly oblasti dohody a kooperace“, více než polovina dotázaných souhlasila s formálním uznáním ČLR, obnovením styků s Kubou a obchodem se socialistickými zeměmi [Brower 1980 : 66]. Velká část americké veřejnosti si zachovala rezervovaný postoj i vůči kampani na ochranu tzv. lidských práv. Výzkumy z roku 1978 sice ukazují, že 67 % Američanů bylo pro to, aby USA vyvíjely tlak na země, které porušují lidská práva, ale zároveň byla otázka lidských práv uváděna až na devatenáctém místě v pořadí priorit zahraniční politiky — na první místo ji kladlo 1 % veřejnosti a 7 % politiků. Od roku 1974 do roku 1978 stoupl počet těch, kdo tvrdili, že jak Sovětský svaz zachází s menšinami, je „vnitřní záležitostí sovětské politiky, a ne naše záležitost“ z 41 % na 50 % [American Public Opinion 1979 : 13—14]. V roce 1978 61 % dotázaných proti 25 % tvrdilo, že smlouvy o omezení jaderných zbraní jsou důležitější než otázka lidských práv v SSSR [Petrovskaja 1982 : 225].

Před obnovením rozhovorů o omezení strategických zbraní Carterovou vládou se 75 % dotázaných vyslovilo pro uvolňování mezinárodního napětí mezi SSSR a USA. V předvečer vídeňské schůzky nejvyšších představitelů těchto zemí v březnu 1979 byl poměr mezi zastánci a odpůrci ratifikace smlouvy SALT II 3 : 1 ve prospěch ratifikace, ale již v červnu poklesla podpora smlouvy na 5 : 3, v září pak nastala přibližná rovnost. V březnu 1980 se za ratifikaci postavilo pouze 26 % tzv. informované veřejnosti [Petrovskaja 1982 : 234].

Na konci sedmdesátých a na počátku osmdesátých let dosáhla výrazného úspěchu konzervativní propaganda v oblasti názorů veřejnosti na vojenské výdaje USA. Následující tabulka uvádí některé zlomy ve vývoji odpovědí na otázku Gallupova ústavu: Ve svých výdajích na obranu a vojenské cíle vláda ve Washingtonu vydává

	1953	1960	1969	1971	1973	1976	1981	1982
příliš málo	22 %	21 %	8 %	11 %	13 %	22 %	51 %	19 %
příliš mnoho	20	18	52	50	46	36	15	36
přibližně akorát	45	45	31	31	30	32	22	36
bez názoru	13	16	9	8	11	10	12	9

L. Kaagan, z jehož stati je uvedená tabulka převzata, dospěl k názoru, že zlom v letech 1981 až 1982 je „nejdramatičtější roční změna v této otázce od Korejské války“ [Kaagan 1983 : 15, 17]. Nutno ovšem připomenout, že tato změna je spojena i s prudkým růstem vojenských výdajů. Přitom růst počtu přívrženců větších vojenských výdajů nebyl bezprostředně vyvolán událostmi v Afganistánu. Jak uvádí M. M. Petrovskaja, počet přívrženců většího zbrojení po bouřlivé kampani kolem Afganistánu sice podle některých údajů dosáhl téměř dvou třetin dotázaných, ale ještě před událostmi v Afganistánu přesáhl 50 % [Petrovskaja 1982 : 241].

Obdobné posuny doprava a poté zpět do centra odrážejí i výzkumy Columbia Broadcasting System a New York Times v otázce převahy Sovětského svazu nad USA (o této převaze bylo v roce 1978 přesvědčeno 42 % dotázaných, následoval růst na téměř 50 % v polovině roku 1982 a poté pokles na 25 % v roce 1985). v otázce vojenské rovnosti Spojených států a SSSR (v roce 1978 bylo o existenci rovnosti přesvědčeno 32 % Američanů, přibližně stejné množství v roce 1982 a 47 % v roce 1985) či pokud jde o požadavek být silnější než Sovětský svaz: v roce 1978 se převahy dožadovalo 48 % dotázaných (49 % požadovalo rovnost), téměř 70 % požadovalo převahu na přelomu let 1980 a 1981, přičemž procento přívrženců převahy kleslo na 39 % v roce 1985 (53 % požadovalo rovnost) [Public Opinion 1986 : 25].

K charakteristice současného amerického veřejného mínění patří, že se sice americká vojska po porážce z Vietnamu stáhla, ale problém této porážky nebyl stažen z veřejných diskusí. To se též odráží v posunech vztahu k izolacionismu. Podpora OSN upadla v polovině sedmdesátých let přibližně na 50 % dotázaných z původních dvou třetin. Ale i koncem sedmdesátých let trvala výrazná většinová podpora multilaterárního řešení například ekonomických otázek [Brower 1980 : 66]. Počet izolacionistů vzrostl z 6 % v roce 1964 přes 23 % v roce 1976 na 35 % v roce 1982, ale „izolacionisté prakticky nejsou mezi elitou; v masách jsou nejvíce rozšířeni mezi nejchudšími a méně vzdělanými vrstvami americké společnosti. Tak někteří výzkumníci tvrdí, že do kategorie ‚izolacionistů‘ patří téměř 40 % černých Američanů. Tradiční ‚izolacionistickou‘ skupinou vždy byli farmáři“ [Plechanov 1986 : 10]. Celkově lze říci, že ačkoliv byla na počátku této dekády patrná podpora růstu vojenských výdajů, „nebyla manifestována větší ochota Američanů podporovat zahraniční vojenské intervence“ [Hilderth 1984 : 24].

Ukazuje se, že odklon americké veřejnosti od důvěry v proces uvolňování mezinárodního napětí byl zapříčiněn v první řadě závislostí na oficiálním chápání tohoto uvolnění. Přitom oficiální chápání uvolňování bylo v první řadě založeno na pragmatismu, což samo svědčí o „nepřipravenosti či neochotě“ tvůrců americké zahraniční politiky „otevřeně bojovat proti těm tradicím ideologie, o které se opírala praxe ‚studené války‘ a globálního silového expanzionismu“ [Zamoškin 1982 : 6—7]. Spojování představ uvolňování mezinárodního napětí s iluzí o deideologizaci zahraniční politiky států s přáním zastavit sociální hnutí ve světě a zachovat některé formy vojenské převahy USA nutně muselo vést ke zklamání — které umně využila konzervativní propaganda.

Konzervativci před vypuknutím Iran-contras skandálu mnoho hovořili o vytvoření nového zahraničněpolitického konsensu v USA. Příslušník tzv. Nové

pravice P. M. Weyrich volá po potřebě většího vojenského intervencionismu a s ohledem na veřejnou podporu agresí proti Grenadě a Lybii i programů SDI (hvězdných válek) hovoří o „silných nových důkazech toho, že pod Reaganovým vedením jsme dosáhli zahraničněpolitického konsensu v této zemi“. Strážlivější autoři, jako například neokonzervativce R. Tucker, naopak upozorňují, že politiku zadržování komunismu vždy doprovázely kontraverze pokud jde o „zadržování“ mimo Evropu: „Studenoválečnický konsensus byl soustředěn na Evropu“ [Are We Moving 1986 : 9, 10]. Neokonzervativci se tak přihlašují k poněkud zavádějícímu názvu „neozolacionismus“, který v podstatě hlásá globální politiku se selektivním vojenským intervencionismem.

Konzervativní zahraniční politika vyvolala ovšem i odpovídající protikladnou reakci části veřejnosti. Vždyť podle výzkumů Gallupova ústavu v srpnu 1981 pouze 5 % dotázaných bylo přesvědčeno o své velké naději přežít jadernou válku. Na podzim roku 1982 si 75 organizací kladlo za cíl boj s jaderným nebezpečím a dokázalo mobilizovat na 1,5 miliónů lidí. Ve volbách téhož roku mírové organizace prosadily v devíti státech Unie (včetně Washingtonu D. C.) a v 29 městech referenda o zmrazení jaderných arzenálů — a dosáhly vítězství v 8 státech a 27 městech při celkovém poměru hlasů 3:2. Již počátkem roku 1982 76 % americké veřejnosti požadovalo snížení jaderných arzenálů USA a SSSR o 50 % a 72 % se stavělo proti zavádění nových druhů zbraní hromadného ničení [Petrovskaja 1982 : 247, 251].

Závěr

Autoři a přívrženci cyklických teorií změn v americkém veřejném mínění upozorňují často na nespojitost vnitropolitických a zahraničněpolitických nálad obyvatelstva USA. F. L. Klingberg uvádí, že Schlesingerovy „liberální periody jsou z 60 % extrovertní a ze 40 % introvertní... Konzervativní periody jsou z 52 % extrovertní a ze 48 % introvertní... Neobjevuje se tudíž žádná korelace“ [Klingberg 1983 : 34]. A. Schlesinger Jr. je též toho názoru, že „neexistuje zřejmá korelace mezi Klingbergovými a Schlesingerovými cykly“. Ovšem dodává, že „každá fáze domácích cyklů definuje národní zájem v pojmech vlastních hodnot“ [Schlesinger 1986 : 44 a 45].

Pojetí role národního zájmu při formování linie zahraniční politiky USA představuje další teoreticko-metodologický problém Klingbergovy teorie. Náklady americké veřejnosti, jak je patrné z uvedeného grafu, mají vlastně oscilovat kolem „správné“ pojatého národního zájmu. Přitom obsah tohoto národního zájmu je chápán v duchu představ školy tzv. politického realismu, jejího chápání mocenské rovnováhy ve světové politice, což nepopírají ani přívrženci Klingbergovy koncepce [Holmes 1985 : 9]. Ovšem právě teoretici školy tzv. politického realismu, v první řadě H. Morgenthau a W. Lippmann, jednoznačně zdůrazňují, že zahraniční politika není a nemůže být formována veřejným míněním. Navíc Klingbergova teorie za samozřejmost pokládá rozšiřování amerických imperiálních zájmů a spor o pojetí zahraniční politiky vlastně zužuje na spor o metody a priority.

Nabízí se otázka, jak je při zmíněných teoreticko-metodologických nedostacích možné, že některé závěry Klingbergovy koncepce odpovídají empirickým údajům. Příčinou je skutečnost, že vztah mezi rozhodovacími orgány americké vlády a veřejným míněním skutečně existuje — a F. L. Klingberg „pouze“ tento vztah převráceně interpretuje. V podstatě vydává to, co je největší slabostí amerického veřejného mínění, za projev jeho síly. Tyto slabosti amerického veřejného mínění plasticky vykreslil A. Jakovlev, člen politického byra a tajemník ÚV KSSS, člen korespondent AV SSSR a dlouholetý sovětský diplomat, když napsal: „Nejednou jsem měl příležitost hovořit s příslušníky rozlič-

ných vrstev americké společnosti (dělníky, farmáři, studenty, učitelé, lékaři, vědci, umělci, politiky a diplomaty). Až na několik výjimek jsou více méně přesvědčeni, že Sovětský svaz skutečně čeká na vhodnou příležitost, aby poslal svá vojska k americkým břehům či shodil na americká města atomové bomby. Argumenty proti těmto výmyslům si Američan sice pozorně vyslechnou, ale pochybnosti si zachová“ [Jakovlev 1987 : 217]. Mezi příčiny těchto zmatených představ patří v první řadě nacionalistické stereotypy, neinformovanost spolu s neutříděností informací a v neposlední řadě závislost na oficiálních zdrojích informací a jejich výkladu.

Nacionalismus v USA se nedovolává hlasu krve či půdy, jak to činí německý či francouzský nacionalismus, ale zpravidla pokládá za určující pro příslušnost k americkému národu přijetí zvláštního systému politických a morálně ideologických hodnot a norem. Tento soubor hodnot a norem je v první řadě spojován s americkou variantou liberalismu a konzervatismu. Přitom sociálně darwinistické představy konkurence jsou až příliš často přenášeny z chování uvnitř americké společnosti na chování státních útvarů na mezinárodním poli. Tak i v červnu 1971, kdy vrcholil odpor proti válce ve Vietnamu, plných 43 % dotázaných pokládalo války mezi státy za něco „občas nutné“ [Gallup 1972 : 2317].

Ke specifice amerického nacionalismu patří, že zpravidla rozporně zdůrazňuje unikátnost a výjimečnost americké cesty a zároveň univerzální, obecný význam americké zkušenosti pro svět. Přitom „morálně ideologické mesiášství sloužilo a stále slouží jako zvláštní forma psychologické kompenzace určitého komplexu ‚národní neplnohodnotnosti‘, vzniklého v mladé společnosti, bez kulturních, historických a jiných tradic“ [Četverikova 1985 : 27]. V takovéto atmosféře často vznikají tendence k přehánění manifestovaného přihlašování se k americkému nacionalismu. Zvláštnosti vývoje amerického kapitalismu tak vedly k tomu, že „vědomí národní jednoty se v USA často ukázalo rozvinutější než třídní vědomí“ [Zamoškin 1986 : 58]. Výsledkem pak je přeceňování vlastního přínosu k dějinám. Je možné připomenout, že v červnu 1943 plných 55 % Američanů tvrdilo, že nejvíce pro vítězství ve válce nad fašismem dělají Spojené státy, 32 % dotázaných bylo přesvědčeno, že nejvíce pro vítězství přináší Sovětský svaz, 9 % stavělo na první místo Velkou Británii a 4 % Čínu. Souběžný výzkum ve Velké Británii přinesl značně odlišné výsledky: 50 % dotázaných uvádělo na prvním místě SSSR, 42 % Velkou Británii, 5 % Čínu a pouze 3 % USA [Gallup 1972 : 393—394].

Ke zvláštnostem vývoje amerického kapitalismu patří výraznější orientace osobnosti na individuální podnikání, než je tomu v Evropě. V křivém zrcadle liberální a konzervativní doktríny se tato skutečnost odráží nejen jako nutná, ale přímo jako spravedlivá forma existence. Prvořadá pozornost událostem regionálního významu je pak zákonitá — schopnost získat regionální informace je podmínkou toho, aby jedinec obstál v dravé konkurenci, prodal vlastní pracovní sílu, výsledky své práce i práce svých zaměstnanců.

Američtí sociologové uvádějí, že jednotlivci se v USA v první řadě zajímají o osobní život a kariéru, v druhé řadě o přátele a komunitu, až poté o státní a národní otázky a nakonec o zahraniční politiku. Průměrně Američan stráví dvě minuty denně čtením či posloucháním zpráv o mezinárodních vztazích. Tři čtvrtiny populace zpravidla o důležitých mezinárodních událostech slyšely, ale systematicky pozornost těmto událostem věnuje či správně odpoví na konkrétní otázky dává 10 až 15 % dotázaných. Méně než 1 % Američanů pak aktivně vyjadřuje své stanovisko k zahraničněpolitickým otázkám [Levering 1978 : 29, 32; Brewer 1980 : 65].

Nezájem o otázky mezinárodní politiky vede k tomu, že značná část americké

veřejnosti nemá konkrétní představy o světovém dění a navíc není schopna systematické analýzy možnosti naplnění i svých vlastních, často živelně se formujících požadavků. Tak například v roce 1942, po pěti letech bojů Číny proti japonským militaristům a v době hluboké krize britské koloniální vlády v Indii, 60 % dospělých Američanů nebylo schopno lokalizovat Čínu a Indii na slepé mapě [Levering 1978 : 32]. Přímo bolestná je skutečnost, že například v květnu 1986 56 % dotázaných souhlasilo se zákazem zkoušek jaderných zbraní v případě trvání sovětského zákazu (35 % bylo proti), ale zároveň v dubnu téhož roku 52 % Američanů souhlasilo s Reaganovou zahraniční politikou a v červenci 1986 s touto politikou souhlasilo 51 % dotázaných (v obou případech nesouhlasilo 35 % Američanů) [The Gallup Report May 1986 : 21; The Gallup Report August 1986 : 21]. Jak je patrné, značná část veřejnosti nedokáže spojit své vlastní přirozené požadavky na omezení jaderného zbrojení s poznáním, že právě tyto požadavky jsou vlastní zahraniční politice socialistických zemí a jsou naopak v rozporu se studenoválečnickým kursem amerických konzervativců.

Uvedené slabosti amerického veřejného mínění umožnily, že vlastně od porážky představ W. Wilsona o americké zahraniční politice byli vládní činitelé „v zásadě schopni ‚vzdělávat‘ většinu amerického lidu, pokud jde o postoje k jednotlivým zahraničním zemím“ [Levering 1978 : 151]. Tedy nikoliv, že by nálady veřejnosti určovaly kurs americké zahraniční politiky, jak se domnívají liberálové typu F. L. Klingberga, ale právě naopak: americká vláda si udržuje schopnost zásadně ovlivnit názory veřejnosti. Proto též souhlas většiny s agresími proti Kubě, Dominikánské republice, Grenadě či Lybii. Proto také lze zaznamenat v postojích k zahraničněpolitickým otázkám pozoruhodnou skutečnost, že stranická příslušnost k hlavním buržoazním stranám nebyla základem pro odlišné postoje v poválečném období a že se jednotlivé oblasti v USA sice odlišně vyjadřují ke vnitropolitickým otázkám, ale rozdíl mezi východem a západem Spojených států v názorech na zahraniční politiku obvykle nepřesahují 5 či 6 % [Schuyler Foster 1983 : 385].

V roce 1882 napsal B. Engels v dopise F. Sorgovi, že „americká vášeň pro spekulaci a samotná možnost spekulovat jsou hlavní pákou, která udržuje tamní dělníky v područí buržoazie. Teprve tehdy, až tu bude taková generace amerických dělníků, která už *nebude* moci od spekulace nic očekávat, teprve pak získáme v Americe pevnou půdu pod nohama“ [Marx — Engels 1974 : 282]. Z této myšlenky vyplývá, že samotný rozvoj americké společnosti a změny postavení USA ve světě jsou základním předpokladem růstu prestiže demokratických a socialistických idejí u americké veřejnosti. Přirozenou podmínkou tohoto vývoje je dnes politika socialistických zemí, směřující jednak k udržení mocenské rovnováhy ve světě a aktivnímu prosazování mírových iniciativ, jednak k dynamizaci sociálně ekonomického rozvoje samotných socialistických zemí jako reálného vzoru pro světovou perspektivu lidstva.

Literatura

- American Public Opinion And U.S. Foreign Policy* 1979. Ed. by J. E. Rielly, Chicago, The Chicago Council on Foreign Relations 1979.
Are We Moving Toward a New Foreign Policy Consensus? The Natinal Interest 1986, Summer.
 Batalov, E. Ja. — Malašenko, U. Je. — Melvil, A. Ju.: *Ideologičeskaja strategija SŠA na mirovoj arene*. Moskva, Meždunarodnyje otnošenija 1985.
 Brewer, T. L.: *American Foreign Policy. A Contemporary Introduction*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall 1980.
 Gallup, G. H.: *The Gallup Poll, Vol. 1—3*. New York, Random House 1972.
The Gallup Report. Political, Social and Economic Trends. 1986, May, August.
 Četverikova, M. S.: *Moralizm vo vněšněj politike*. SŠA — EPI 1985, č. 8.

- Hilderth, S. A.: *The American Public and the Future of U. S. Foreign and Defense Policy*. In: Strategic Requirements for the Army to the Year 2000. Ed. by R. H. Kupperman and W. J. Taylor, Jr. Lexington, Lexington Books 1984.
- Holmes, J. E.: *The Mood/Interest Theory of American Foreign Policy*. Lexington, The University Press of Kentucky 1985.
- Jakovlev, A.: *Od Trumana po Reagana. Doktriny a reality jaderného veku*. Bratislava, Smena 1987.
- Kaagan, L.: *Public Opinion and the Defence Effort: Trends and Lessons. The United States*. In: Defence and Consensus. The Domestic Aspects of Western Security. Ed. by G. Ch. Bertram, London, The MacMillan Press 1983.
- Klingberg, F. L.: *The Historical Alternation of Moods in American Foreign Policy*. World Politics 1952, January.
- Klingberg, F. L.: *Cyclical Trends in American Foreign Policy Moods*. The Unfolding of America's World Role. Lnahtman, New York and London, University Press of America 1983.
- Levering, R. B.: *The Public and American Foreign Policy, 1918—1978*. New York, W. Morrow and Co. 1978.
- Marx, K. — Engels, B.: *Spisy*, sv. 38. Praha, Svoboda 1974.
- Mueller, J. E.: *War, Presidents and Public Opinion*. Lanham, New York and London, University Press of America 1985.
- Petrovskaja, M. M.: *Obščestvennoje mnenije SŠA: oprosy i politika*. Moskva, Meždunarodnyje otnošenija 1977.
- Petrovskaja, M. M.: *SŠA: politika skvos prizmu oprosov*. Moskva, Meždunarodnyje otnošenija 1982.
- Plechanov, S. M.: *Amerikanskoje obščestvo i vněšnjaia politika. SŠA — EPI 1986, č. 3. Public Opinion 1986, Summer*.
- Schlesinger, A. M., Jr.: *The Cycles of American History*. Boston, Houghton Mifflin Co. 1986.
- Schuyler Foster, H.: *Activism Replaces Isolationism: U. S. Public Attitudes 1940 — 1975*. Washington D. C., Foxhall Press 1983.
- Taylor, W. J., Jr.: *The Future of Conflict, U. S. Interests*. New York, Praeger 1983.
- Zamoškin, Ju. A.: *Ideologija v SŠA: za razrjadku i protivneje*. SŠA — EPI 1982, č. 4.
- Zamoškin, Ju. A.: *Nacionalizm i osobennosti nacional'nogo samosoznaniia v SŠA*. SŠA — EPI 1986, č. 2.

Резюме

О. Крейчи: США: общественное мнение и внешняя политика

Статья является попыткой марксистско-ленинского критического анализа теории циклов настроений американской общественности по отношению к внешней политике, автор которой — американский буржуазный социолог и политолог Ф. Клингберг. Автор исходит из изучения общественного мнения в послесвоенных Соединенных Штатах и сосредотачивается, в первую очередь, на переломных периодах: формировании консенсуса холодной войны, отношения общественности к агрессии США в Корее и в Индокитае, периоде международной разрядки и наступлении консервативных сил. Он приходит к заключению, что общественность воздействует на линию внешней политики США, а, наоборот, правительство в послесловный период сохранило в принципе способность влиять на мнения общественности относительно внешней политики.

Summary

O. Krejčí: USA: Public Opinion and Foreign Policy

The paper presents an attempt at a Marxist-Leninist critical analysis of the theory of mood cycles prevailing in the American public in relation to foreign policy, developed by the American bourgeois sociologist and politologist F. Klingberg. The author proceeds from public-opinion researches carried out in the post-war United States, devoting particular attention to periods marked by turns: formation of the cold-war consensus, attitudes of the public to US aggression in Korea and in Indochina, the period of détente and the onset of conservative forces. The conclusion is arrived at that it is not the public that influences the lines of US foreign policy but, on the contrary, the government has in substance succeeded in retaining its capacity to influence the views held by the public as regards foreign policy.